

HET GOUDSE PIJPMAKERSGESLACHT VERZIJL.—

door J.v.d.Meulen

Bij grondwerkzaamheden in een weiland bij Waddinxveen stuitte ik op een groot aantal pijpen. Vroeger had men een greppel volgestort met afval uit een pijpenfabriek. Aan de hand van hielmerken, steelfragmenten en grospenningen viel op te maken, dat het afval hoofdzakelijk van de pijpmaker Frans Verzijl afkomstig was.

Op de Kunst- en Antiekbeurs "De Doelen" in Rotterdam, augustus 1979, was op de P.K.N.-stand een vitrine met deze vondsten ingericht. Hierdoor kwam ik in contact met de fam.A.Verzijl uit Den Haag. Zij waren zo vriendelijk mij de genealogie van hun geslacht te verstrekken, waardoor het schrijven van dit artikel mogelijk is geworden.

In de stamboom van de fam. Verzijl zijn slechts de namen vermeld van telgen die direkt of indirekt bij het pijpmaken of de tabaksnijverheid betrokken zijn geweest en de personen die noodzakelijk waren om de afstamming te vervolgen. De stamouders van de pijpmakersfamilie Verzijl waren Maarten Fransz. Verzijl en Marie Embrechts. Van hun elf kinderen zullen er twee een generatie voortbrengen waarvan velen de kost in de pijpmakersbranche verdienen. Van deze twee, Hubertus (I) en Frans Maartensz. (II), nemen we eerst de nakomelingen van Hubertus onder de loep.

Martinus (IA) de zoon van Hubertus, was de eerste in de familie die zijn brood in de tabaksnering verdiende. In een akte van 31 juli 1693 (1) treedt hij op als getuige, zijn beroep is toebackvercooper. Zijn kleinzoon Martinus (IA1a) treedt in zijn voetsporen en vestigt zich als winkelier in tabak in Gouda. Hij behoorde tot de partij der patriotten en was blijkbaar een vurig partijganger. Op donderdag 28 juni 1787 nam hij als kapitein van het Goudsche Genootschap voor Wapenhandel "Eendracht maakt Magt" deel aan de aanhouding van Wilhelmina van Pruisen te Goejanverwellesluis. Na het binnentrekken van de Pruisische troepen in Gouda begonnen de represailles tegen de eigendommen van de patriotten. Bij Martinus werden de ruiten van zijn winkel op de Lange Tiendeweg ingeslagen(2).

Van de vijf zonen van Martinus zijn er vier pijpmaker geworden. Zijn op een na oudste zoon, Christiaan (IA2), was de eerste in de familie die het ambacht van pijpmaker uitoefende. Hij heeft waarschijnlijk reeds voor 1724 zijn proeve van bekwaamheid afelegd, want in het oudst aanwezige merkenboek

*

GENEALOGIE VAN DE PIJPMAKERSFAMILIE VERZIJL

Maarten Fransz.Verzijl - Maria Embrechts

I. Hubertus Maartenz.(1656)^a

IA Martinus (1689),tabakverkoper.

IA1 Jan (1725)

IA1a Martinus (1780),winkelier in tabak

IA2 Christiaan (1724),pijpmaker^b
het dubbele anker 1730-1766,

IA3 Frans (1730),koopman,pijpmaker
Hollandse duit/leeuw 1729-1785
gekroonde L 1753-1774
gekroonde WM 1757 (gehuurd)

IA3a Cornelis (+1806)^c,pijpmaker
de slange 1770-ca 1785
gekroonde L 1774-1806
Hollandse tuin 1786-1806

IA3b Maria (+1820),pijpmakerster
gekroonde L 1806-1820
Hollandse tuin 1806-1820

IA4 Martinus (1731).pijpmaker
LS 1759-1763

Dortsche maagd 1730-1769
schenkan 1759-1769

IA4a Martinus (1762),pijpmaker
LS 1763-1770

IA4b Johannes (1783),pijpmaker,winkelier
de 5 schijven 1769-ca 1778
het dubbele anker 1769-ca 1778
wapen van Leiden 1769-1776
Dortsche maagd 1769-voor 1782 ge-
rooieerd.

- IA5 Bernardus (1731),pijpmaker
de drie klaverbladen 1730-1756
gekroonde L 1753-1774
  - IA5a Hubertus (1777),pijpmaker
  - IA5b Martinus (1791)
    - IA5b1 Gerarda Catharina (+1865),
pijpmakersvrouw.

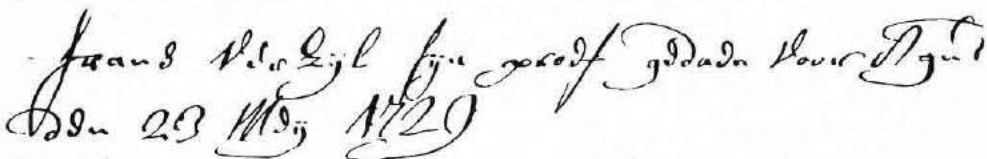
II. Frans Maartensz. (1665)

- IIA Jan Fransz. (1704)
  - IIA1 Agatha (1741),pijpmakersvrouw
- IIB Emanuel Fransz.(1703)
  - IIB1 Frans Emanuelsz. (1728)
    - IIB1a Johanna (1759),pijpmakersvrouw
    - IIB1b Emanuel (1776),pijpmaker
36 1778-1781
  - IIB2 Huybert (1729),pijpmaker
leeuwekop met ring 1730-1771
  - IIB3 Gerrit (1738),pijpmaker
gekroonde VR 1750-?
gekroonde M 1739-1772 (verhuurd)

- noten: a. *tussen haakjes is de trouwdatum aangegeven.*
 b. *het merk en de periode van gebruik door de
pijpmaker.*
 c. *(+) overlijdingsdatum.*

van Gouda (1724-1735) staat niet vermeld dat hij in die periode tot het gilde is toegetreden (3). Het merk dat hij tot zijn dood, in 1766, heeft gezet was "het dubbele anker". Uit zijn huwelijk zijn geen kinderen geboren.

Over Frans Verzijl (IA3) zijn veel gegevens bekend. Hij was op vele manieren betrokken bij de handel in tabak en tabakspijpen. In archiefstukken staat hij vermeld als koopman in pijpen, maar uit de merkenboeken van het gilde weten we dat hij op 23 mei 1729 zijn proef als pijpmaker heeft gedaan, voor de som van 8 gulden. (zie afbeelding)

Frans Verzijl zijn proef Gouda Louis D'Ag
den 23 Mei 1729

Als merk zet hij "de Hollandse duit", later "Leeuw in de Hollandse tuin" genoemd. Dit merk heeft hij tot zijn dood in 1785 in eigendom gehouden.

Samen met zijn broer Barend (IA5) heeft hij ook enige tijd het merk "de gekroonde L" op zijn pijpen gezet. Zij lieten in het cliché van "de gekroonde L" hun familiewapen, de drie boompjes aanbrengen. Op 1 maart 1757 huurt Frans van Willem Witsius het merk "de gekroonde WM" (8). Uit de akten blijkt tevens, dat Frans op veel manieren een graantje probeerde mee te pikken. Op 11 december 1738 sluit hij een compagnonschap met Adriaan van Houten inzake de negotie van tabak (4).

Blijkens het requestenboek P. 1748-1752 fol.97 verzoeken Swanenburger en Frans aan de Magistraat van Gouda verlof om, tot voortzetting van hun negotie in pijpjaerde, een klein schuurtje te mogen timmeren achter hun grote schuur op de Turfsingel bij de Moordrechtsche Verlaat. Blijkens een andere akte, uit 1753, hadden Jan Danens, Frans Verzijl en Bastiaan Overweesel, allen pijpmakersbazen, al meer dan 23 jaar voor eigen rekening schepen bevracht op Hamburg, Bremen en andere plaatsen zonder ooit iets te betalen aan het schippersgilde. Sinds 1752 betaalden zij echter voor ieder schip 5 gulden en 6 stuivers aan het gilde. Aangezien men hen nu wilde verplichten gebruik te maken van de op genoemde plaatsen varende beurtschepen verzoeken zij aan de Ed.Groot Achtb.Heeren van de Magistraat der Stadt Gouda, hen en alle andere kooplieden in deze hun vrijheid te la-

ten , zoals het ook in Amsterdam, Rotterdam en andere steden gebeurt. Voor elke bevrachting zullen zij aan het schippersgilde 5 gulden en 6 stuivers betalen (5).

Op 26 mei 1753 wordt aan Frans Verzijl en Bastiaan Overweesel namens de Magistraat aangezegd, dat zij geen schepen meer mogen huren om hun pijpen naar Boskoop te vervoeren, aangezien dat schade berokkent aan het schippersgilde. Frans heeft hierop geantwoord, dat hij zich in het gilde zal inkopen (5).

De omzet van de pijpenfabriek van Frans Verzijl is zeer omvangrijk geweest. Dit blijkt als de koning van Pruisen in 1754 een invoerrecht heft van f2,50 op een gros pijpen en daarna de in- en doorvoer zelfs geheel verbiedt. Jacob de Vos en Frans verliezen samen in één jaar 30.000 gulden aan afzet (7).

Tussen pijpmakers kan het soms hoog oplopen, dit blijkt uit een akte uit 1767, waar Abraham van den Berg zijn excuses moet maken voor de beledigingen die hij geuit heeft tegen Frans Verzijl, mede-directeur van de Maatschappij der Pijpenbakkers (6). Vanaf 1780 worden de transakties van Frans afgesloten onder de firmanaam Frans Verzijl & Zoonen.

Zijn kinderen Cornelis (IA3a) en Maria (IA3b) zullen deze naam in stand houden tot het overlijden van Maria.

Cornelis (IA3a) de oudste zoon van Frans werd in 1734 in Gouda geboren.

In het Proefboek van de respectieve Pijpmakers Gilde Broeders staat vermeld, dat Cornelis op 10 januari 1770 zijn pijpmakersproef deed en als merk "de Slange" zette(10). Op 15 september 1781 dragen de kinderen van zijn oom Barend (IA5) hem het merk "de gekroonde L" over (9). Op 25 januari 1786 laat Cornelis het merk "de Hollandse Tuijn" van wijlen zijn vader overschrijven (7). Evenals zijn neef Martinus (IA1a) was hij een patriot en ook zijn pijpmakerij, aan de zuidzijde van de Gouwe, werd geplunderd.

Op 8 juli 1806 krijgt Maria Verzijl (IA3b), enig en universeel erfgenaam van haar broer Cornelis, toestemming om de pijpenfabriek voort te zetten. Zij zal de merken die ze van haar broer erfde blijven voeren en de zaak leiden tot zij in 1820 overlijdt.

Martinus Verzijl (IA4) werd oorspronkelijk, ter onderscheiding van zijn vader (IA), Martinus de Jonge genoemd. Na het overlijden van zijn vader veranderde dit in Martinus de oude om verwarring met zijn gelijknamige zoon (IA4a) te voorkomen. Op 11 januari 1759 koopt Martinus (IA4) op een publieke veiling het pijpmerk "LS" voor 400 gulden (11). Ook voerde hij het merk "de Dortsche Maagd" (7). Twee maanden voor zijn over-

lijden, op 11 oktober 1769, maakt hij zijn testament. Hierin staat dat indien zijn zoon Jan (IA4b) de pijpmakerij en pijpenhandel voort* wil zetten hij deze zal erven, evenals het huis in de Peperstraat.

Hoewel Jan, ook wel Johannes (IA4b) genaamd, zijn pijpmakersproef in 1769 aflegde en het merk "de vijf schijven" gebruikte, is het niet duidelijk of hij zijn vader opgevolgd heeft in diens bedrijf (12). In het Pijpmakersarchief staat in de huurboeken wel vermeld, dat hij Jan Verblauw op 7 mei 1776 in dienst nam voor 4 jaar. Doch het merk "de Dordtsche Maagd", van zijn vader (IA4), bleek reeds vóór 1782 geroyeerd te zijn (7). In 1783 vestigt Jan zich in Antwerpen als winkelier in tabak.

De broer van Jan, Maarten (IA4a), is maar kort in het pijpmakersambacht werkzaam geweest. Nadat hij in 1763 zijn proef deed, heeft hij zich in 1770 op het oorlogsschip "Nassau" als matroos aangemonsterd.

Na in 1731 zijn proef afgelegd te hebben, zette Bernardus (IA5) zijn merk "de drie klaverbladen" (3). In hetzelfde jaar huwde hij Machtelt Vermeulen, dochter uit een gezin waar het pijpmaken niet onbekend was. Haar broer Cornelis bepaalde in zijn testament, in 1744, dat Cornelis van der Wal gehuwd met Adriana Vermeul, aan Maggeltje een som van 600 gulden in wettelijke termijnen van een gulden en 10 stuivers moet betalen. Dit is haar aandeel in het pijpmerk "de Slange" welke vóór 1746 verkocht was aan Lucas de Jongh.

Van Hubertus (IA5a), de zoon van Barend (Bernardus), weten we dat hij pijpmaker is geweest, maar in het Pijpmakersarchief zijn verder geen gegevens over hem te vinden.

De kleindochter van Barend, Gerarda Catharina (IA5b1), trouwde met de pijpmaker Johannes Cornelisse Oudshoorn. Hij zette het merk "de twee duiven".

De andere tak van de pijpmakersfamilie Verzijl, Frans Maartensz. (II), heeft ook een aantal pijpmakers en pijpmakersvrouwen voortgebracht. Agatha (IIA1) huwde op 4 juli 1741 Jan Souffreu, zoon van een bekend Gouds pijpmakersgeslacht.

Op 4 november 1760 verkoopt Anthonie Sofreu, aan zijn zoon Jan, het merk "P" voor een tractement van zes flessen wijn (7). Op 7 augustus 1770 koopt Jan van Boudewijn Klaris het pijpmerk "de Meermin" (7). De zaken gingen blijkbaar goed, want op 5 maart 1771 huurt hij van Pieter van der Staal het merk "de gekroonde 62" voor een periode van 13 weken, tegen een vergoeding van 6 stuivers per week (13).

Ook de kleindochter van Emanuel Fransz.(IIB) trouwde met een pijpmaker. In 1759 werd de echt verbonden tussen Johanna (IIB1a) en Cornelis van der Wal. Hij voerde het merk "het melkmeisje" (7).

De broer van Johanna, Emanuel (IIB1b) ook wel Hermanus genaamd is slechts kort pijpmakersbaas geweest. Vanaf 1778 heeft hij het merk "36" gezet tot hij op 1 mei uit het gilde treedt. Huybert Verzijl (IIB2) blijkt een pijpmakerij en een pijpenwinkel te bezitten op de Raam in de Nobelstraat. Van hem is alleen het merk "de leeuwekop met ring" bekend. Dit merk gebruikte hij vanaf 1730, tot zijn dood in 1771.

Zijn broer Gerrit (IIB3) is naast pijpmaker tevens broodbakker geweest (14). Op 3 juni 1750 koopt Gerrit van Pieter van Reede, de broer van zijn vrouw Clasijna, het merk "de gekroonde VR" voor 20 gulden (15). Op 7 april 1772 verhuurt Gerrit zijn merk "de gekroonde M" aan Cornelis Kalf (16). De laatste telg uit het geslacht Verzijl die de kost in de tabaksnering verdiende was Bernardus Johannes Verzijl. Hij is op 5 december 1893 te Gouda geboren en was sigarenmaker van beroep.

BRONNEN:

1. Not.A.Schoonhoven no. 501
2. Lijst der Huizen, die geplundert of Glaase zijn ingeslagen tusschen den 17e en 18e september 1787, binnen de Stadt Gouda. (secretenkast)
3. S.Laansma,Pijpmakers en pijpmerken 1724-1865
4. Not.H.van Heuven no.681,fol.847
5. Portefeuille Gilden III,M8,dossier no.11
6. Not.W.v.d.Wagt no.843,fol.15
7. G.C.Helbers,D.A.Goedewaagen. Goudsche Pijpen.
8. Pijpmakersarchief P.A.9a. Boek van gekochte en gehuurde merken no 40.
9. Pijpmakersarchief P.A.9a. Boek van gekochte en gehuurde merken no 104.
10. Pijpmakersarchief P.A.6
11. Pijpmakersarchief.Boek van gekochte en gehuurde merken no 47.
12. Proefboek van de respectieve Pijpmakers Gilde Broeders. Pijpmakersarchief P.A.6
13. Pijpmakersarchief P.A.99 no.82
14. Not.C.Brack.no 807,fol 278
15. Pijpmakersarchief P.A.9a.no 56
16. Pijpmakersarchief P.A.9a.no 88

VONDSTVERSLAG.

In het eerste gedeelte van dit verslag zullen hoofdzakelijk de niet versierde pijpen aan de orde komen. Dezen waren voor het meerendeel met 'de gekroonde L' en 'de leeuw in Hollandse tuin' gemerkt. Het merk 'de gekroonde WM' kwam slechts zeer sporadisch voor. Door de vondst van witte kleischijfjes, ook wel pijpmakerspenningen of grospenningen genaamd, met de afdruk van een Zeelandia munt uit 1760 en met een VOC munt uit 1751 en de vele steelfragmenten waarop uitsluitend de naam van F.Verzijl voorkomt kunnen we de pijpenstort met zekerheid aan Frans Verzijl (1729-1785) toeschrijven. De gebruikelijke dateringsmethode (HxBxO) blijkt voor dit materiaal niet in alle gevallen het juiste resultaat op te leveren. De gevonden pijpen kunnen op onderstaande wijze ingedeeld worden;

A. Pijpen voorzien van het merk 'de gekroonde L'.

1. Merk op de hiel onderaan de ketel (afb.1-6). De afbeeldingen 1 en 2 geven de minimum en maximum maten aan van dit type.
2. Merk op de plaats van de hiel (afb.7-8)
3. Merk op de ketel aan de voorzijde, dus naar de roker toe (afb.9-16)

Vele pijpen zijn voorzien van het wapen van Gouda met daarboven een S (afkorting van Slegte=gewone).

B. Van het merk 'de gekroonde WM' zijn weinig exemplaren gevonden. De afgebeelde pijp (afb.17) bezit twee merken. Op de hiel is namelijk 'de gekroonde L' als merk gezet, terwijl op de ketel het merk 'WM' te zien is. Dit laatste merk is in de mal gegraveerd.

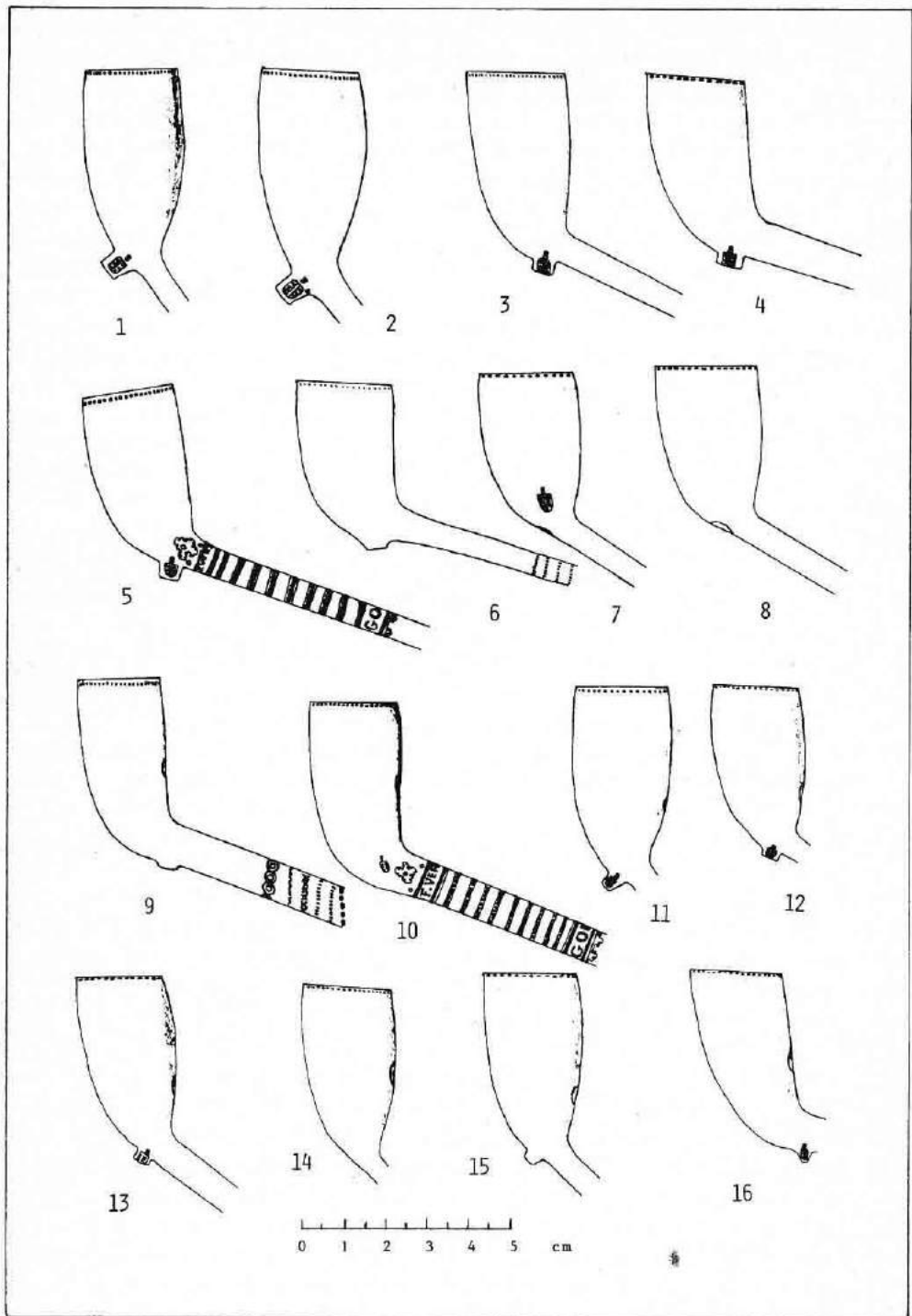
C. Pijpen met het merk 'de Hollandse duit', 'de leeuw in Hollandse tuin' of 'de Hollandse tuin'. Ook hier zien we dat het merk op drie plaatsen kan voorkomen.

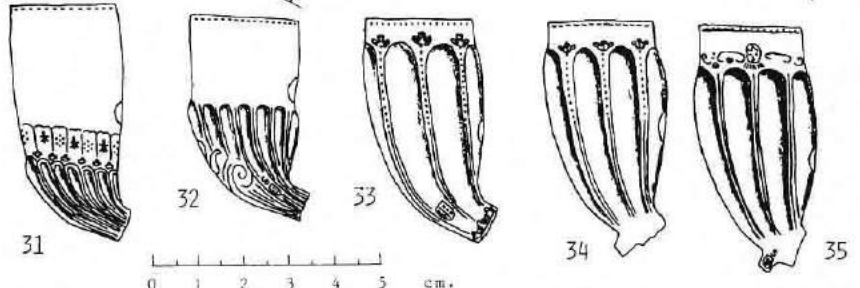
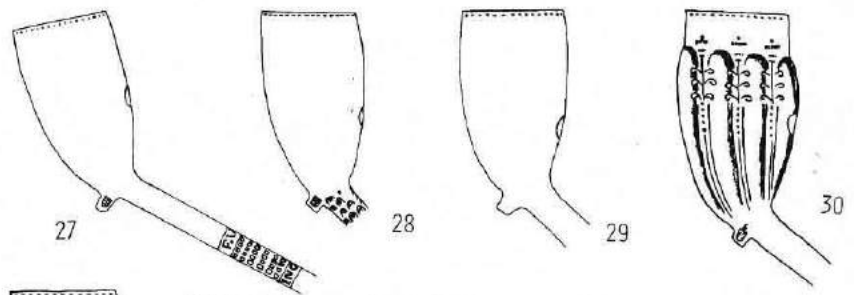
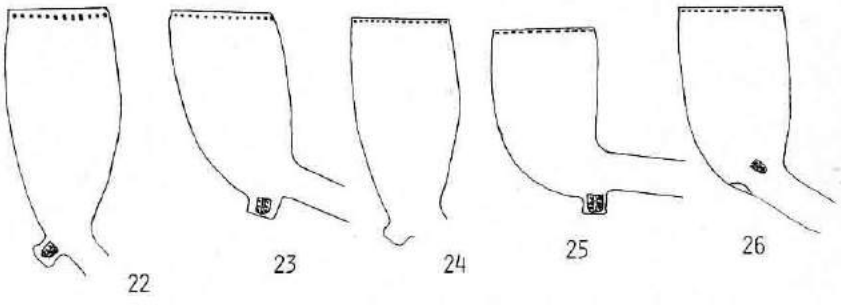
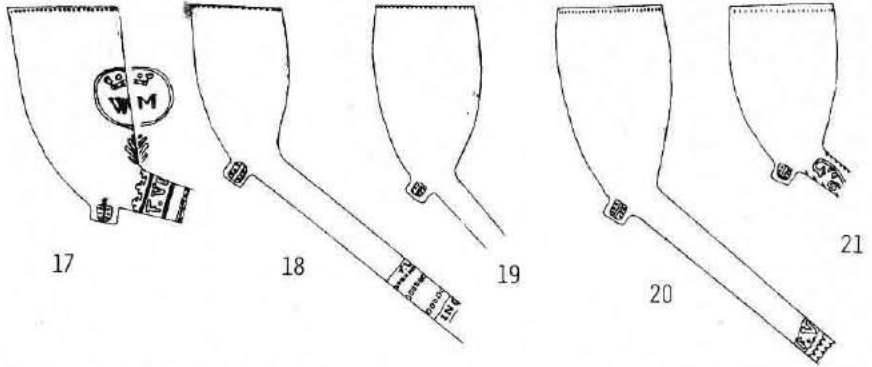
1. als hielmerk (afb.18-25)
2. op de plaats van de hiel (afb.26)
3. op de voorzijde van de ketel (afb.27-29)

Opvallend is dat hoewel de pijpen meestal het wapen van Gouda op de zijkant van de hiel dragen de letter S er boven ontbreekt. Mogelijk is het een andere (mindere?) kwaliteit pijpen.

Naast de gladde pijpen zijn er tevens pijpen met "knorrenversiering"(kelk- of lobbenpijp) gevonden. De merken bevinden zich steeds aan de voorzijde van de ketel. De afb. 30,34,35 zijn gemerkt met 'de gekroonde L'. De leeuw in Hollandse tuin' staat op afb. 31 en 33. Van nr. 32 zijn beide merken gevonden.

VERSIERDE PIJPEN.

De afgebeelde en beschreven pijpen hebben hoofdzakelijk betrekking op de producten, die door Frans Verzijsl zijn gemaakt. Naast onderstaande exemplaren werden in het zelfde gebied nog vele andere versierde- en pijpen met zijmerk opgegraven. Onderstaande nummers hebben betrekking op de foto's.

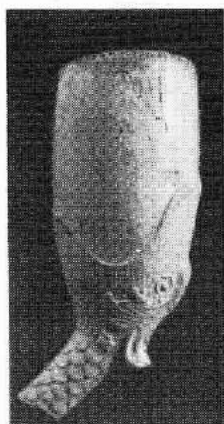
1. "Vissebek". Aan de roerzijde is deze pijp gemerkt met 'de leeuw in Hollandse tuin'. Op een bijbehorend steelfragment is d.m.v. een bandstempel de naam van de maker, F.Verzijsl, aangebracht. Meerdere "vissebekpijpen" werden in de naaste omgeving gevonden. Dit waren producten van de concurrentie en hadden de volgende hielmerken; 'het lam onder de boom', 'de gekroonde 41' en de drie tweeën ²₂ (zie ook P.K.N. nr. 4).

2. Karikatuurpijp? Deze bijzondere pijp toont aan de voorzijde het profiel van een mannekop, waarvan het gelaat naar links is afgewend. Aan de linker en rechterzijde staan respectievelijk de letters V P. De afgebeelde persoon en de betekenis van de pijp zijn mij onbekend. Het hielmerk is 'de gekroonde L'. In mijn verzameling bevinden zich enige exemplaren met een sterk gelijkende voorstelling. Opvallend is dat zowel de initialen onder de kop als de merken verschillen. De volgende combinaties zijn mogelijk; a. initialen .I.I W, hielmerk 'het lam onder de boom', b. initialen HD, hielmerk 'de gekroonde 46', c. geen initialen, hielmerk onbekend (hiel ontbreekt), deze kop is groter dan de andere.

3,4. Wapen van Hamburg. Van dit type zijn twee modellen gevonden, die in grootte verschillen namelijk 55 mm en 47,5 mm. De grootste heeft als merk 'de leeuw in Hollandse tuin' en is niet geglaasd, de kleinere op de foto is wel geglaasd en heeft als merk 'de trompetter'.

5-8. Een zeer fraai versierde pijp, vermoedelijk gemaakt ter ere van Frans I (Duitsland) als hij tot keizer uitgeroepen wordt. Tevens is zijn vrouw Maria Theresa van Oostenrijk afgebeeld. De reden van dit versieringsmotief is zeer waarschijnlijk de omvangrijke export van Frans Verzijsl naar Duitsland, die tot 1754 plaats vindt. Het hielmerk is 'de leeuw in Hollandse tuin'. Datering voor 1754.

9-12. Hoewel de vorm sterk verschilt van de vorige pijp is hier dezelfde gebeurtenis weergegeven. Boven de medaillons van de keizer en keizerin staat "VREDE IN ONZE DAGEN". Pijpen uit dezelfde mal kunnen op twee manieren gemerkt zijn nl. 'de gekroonde L' en 'de leeuw in Hollandse tuin'. De steel is versierd met bloemenranken (niet op de foto).

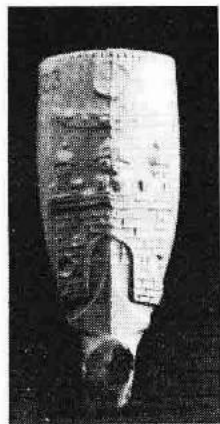
1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

5 CM

13-16. Deze kop is vrijwel identiek aan de vorige, doch in een andere mal gemaakt. Boven de portretten staan de namen van beide vorsten resp. "FRANC.ST(?)" en "MARIA TRES". Hielmerk 'de gekroonde L'.

17-18. Deze pijp is uitgegeven ter ere van het huwelijk (1760) van Carolina, de dochter van Willem IV, met de graaf van Nassau-Weilburg. Als onderschrift "PRINS en PRINC va(n) NASS: WEILBURGH". Hoogte van de kop is 49 mm, merk 'de leeuw in Hollandse tuin'.

19-20. Deze oranje pijp laat de beeltenissen zien van stadhouder Willem V en zijn vrouw Wilhelmina van Pruisen. Rond het wapenschild op de linkerkant staat de spreuk van de Orde van de Kouseband; "HONI SOIT QUI MAL Y PENSE". Om de medaillons van het koninklijk paar staat: "VIVAT de PRINS en PRINCES van ORANI". Hielmerk 'de leeuw in Hollandse tuin', hoogte van de ketel 55 mm. Datering omstreeks 1775.

21-22. Ook de Franse kroonprins Lodewijk XV is onderwerp tot versiering, getuige het opschrift "VRANKRY(K) DAUPHIN". Het blijkt, zowel uit historische gegevens als via de Friederich dateringsmethode, dat de pijp omstreeks 1723 gemaakt moet zijn. Hielmerk is 'de leeuw in Hollandse tuin'.

23-24. Motiefpijp met wapenschilden, geflankeerd door een engel en een leeuw, die banieren dragen. Op het lint, links en rechts van de kroon aan de rand van de ketel, staat op twee manieren geschreven ter ere van welk land de pijp is geproduceerd nl. "SPANI" en "HISPAN". De datering (1750), vlak na de vrede van Aken, geeft aan dat dit een herdenkingspijp is. Als hielmerk zien we 'de leeuw in Hollandse tuin'.

25-30. Rijk versierde kop met de beeltenissen van vele Europese vorstenhuizen. Van links naar rechts zijn achtereenvolgens de portretten te zien van keizer Frans I, keizerin Maria Theresa, twee onder elkaar geplaatste wapenschilden, vervolgens de koning van Engeland (George III), de koning van Pruisen (Frederik II) en tenslotte nogmaals twee wapens. Gezien de afgebeelde personen, die een belangrijke rol gespeeld hebben in de zevenjarige oorlog, moet deze pijp na de vrede van Hubertusburg (1763) gedateerd worden. Volgens de HxBxO methode van Friederich zou hij uit het begin van de 19e eeuw stammen, dit lijkt mij niet juist. Meerdere pijpmakers kunnen hetzelfde historische feit op hun producten vereeuwigd hebben. Van dit versieringsmotief zijn mij twee exemplaren bekend met de volgende hielmerken; 'de leeuw in Hollandse tuin' (zie foto) en 'de gekroonde P'.

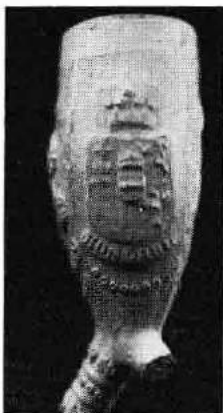
31-32. Centraal op de voorzijde (naar de roker toe) van deze

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

pijp staan de wapens van de zeven provinciën, gezien van boven naar beneden en van links naar rechts: Holland, Gelderland, Zeeland, Utrecht, Friesland, Overijssel en Groningen. De mogelijke reden van de decoratie is het feit, dat Willem IV de eerste stadhouder over al deze gewesten was (ong. 1750). Het hielmerk is 'de leeuw in Hollandse tuin'.

33-34. Mogelijk is de handel op Denemarken de oorzaak geweest tot het graveren van een mal waarbij boven het wapenschild 'DENEMARKE' staat. Rond het schild, terzijde gestaan door twee wilde mannen, vinden we de letters G+W+G enz., waarvan de betekenis mij niet bekend is. Omstreeks het midden van de 18e eeuw is deze pijp, met het hielmerk 'de leeuw in Hollandse tuin', in produktie genomen.

35-36. Bijzonder duidelijke reliëfpijp, waarop de band tussen Oostenrijk en Hongarije tot uiting komt. Op het lint wordt Maria Theresa geeerd als "KONINGIN VAN HONGAR(ije)". Het wapen wordt geflankeerd door soldaten uit Oostenrijk (links) en Hongarije (rechts). Helaas ontbreekt de onderzijde van de ketel, zodat het onderschrift en het hielmerk onbekend zijn. Datering na 1760.

37-38. Oranjepijp, waarop het gezin van Johan Willem Friso (Willem IV) staat afgebeeld. Gezien de leeftijd van de kinderen (Willem V, geb. 1748 en Carolina, geb. 1743) zal de pijp omstreeks 1750 gekast zijn. Dit stemt overeen met de HxBxO dateringsmethode. Afgaande op de vele oranjepijpen die Frans Verzijl gemaakt heeft moeten we concluderen dat hij een overtuigde oranjeklant was. Op de ketel kunnen we de volgende opschriften lezen; "HET VORSTELYKE : HUYS VAN ORANIE:" en "VIVAT ORANIE". Hielmerk 'de leeuw in Hollandse tuin'.

39-40. Hoewel het niet bekend is of de fam. Verzijl het merk 'de komfoor' ooit gezet heeft, bevond zich in de pijpenstort een pijp die aldus gemerkt was. Op de ketel staan diverse wenssen, zoals "DE GOEDE VRINTSCHAP" en in kleinere letters "MET SMAAK TE CONSUMEREN", hieronder de naam A:I:SON:.. De voorstelling in het centrum is een cherubijn, gezeten op een wijnvat met een roemer in de ene en een pijp in de andere hand. Waarschijnlijk is het een reclamepijp en in opdracht van de hr. Son gemaakt. Datering omstreeks 1765.

41-43. Fraai versierde pijp met afwijkend model. De vriendschapsbetrekkingen met Engeland zijn het onderwerp van de decoratie op deze pijp. Op de banieren staan de Engelse Tudorroos en de Hollandse leeuw met daar tussen twee ineen geslagen handen. Rond het medaillon aan de voorzijde staat "HONI SOIT QUI MAL Y PENSE". Een gekroonde leeuw en een eenhoorn

houden het schild vast. Hieronder staat "GOD · BLES · THE · KING ·". Op de hiel 'de leeuw in Hollandse tuin'. Datering 1765?

Van hetzelfde type als de vorige is een variant gevonden. Aan de onderzijde staat nu "IE MAINTIENDRAY", tevens ontbreken de beide handen. Bovendien is de Hollandse leeuw in de banier vervangen door drie eikebladeren.

44-46. Als extra versiering, ten opzichte van de vorige twee beschreven pijpen, is op de vormnaad aan de achterzijde van deze pijp een gestileerde plant, met vier bladeren en een bloem, aangebracht. Verder bestaan er slechts kleine verschillen met boven genoemde pijpen. De tekst onder de voorstelling luidt; "DIEU HET MON DROIT". Evenals de hierna beschreven pijp is hij gemerkt met 'de gekroonde L'.

Op een andere pijp met dezelfde vorm en naadversiering staat aan de linker- en rechterzijde de beschermheilige "ANTONUS de PADUA" (afb.36). Boven de heilige, met een kind op de arm en een tak in zijn hand, staat zijn naam gegraveerd. De steel is versierd.

Niet afgebeeld is de pijp waarop diverse wapens van Zeeland voorkomen. Aan de ene zijde staat het wapen van Borssele(?) geflankeerd door twee eenhoorns. Aan de andere zijde zijn de wapens van Terneuzen, Middelburg, Vlissingen en Veere samengevoegd in een tableau met het onderschrift Zeelandia.

De onderzijde van de ketel ontbreekt.

Regelmatig worden grote versierde koppen gevonden, waarop twee leeuwen een gekroond wapen vasthouden. In het lint boven de voorstelling staat "FRE : REX SWEDEN. De koppen kunnen zowel met de "gekroonde L" als met "de leeuw in de Hollandse tuin" gemerkt zijn. Datering ca 1770.

Van hetzelfde type is ook een variant bekend. In het lint staat nu "VIVAT · REX PRUISEN". Het wapenschild wordt vastgehouden door twee wildemannen met manshoge knotsen. Hielmerk is "de leeuw in Hollandse tuin".

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

Zeer fraai van reliëf zijn de pijpekoppen waarop een rokers-
scene is afgebeeld (zie ook P.K.N.nr.3,blz.8). Boven het ta-
fereel lezen we "DE GOEDE VRINTSCHAP", (zie foto nr.47) soms
nog aangevuld met de wens "EN VREDE". Deze koppen zijn ge-
merkt met "de leeuw in Hollandse tuin".

47

Met uitzondering van nr.47, zijn alle foto's gemaakt door de
heer W.Krommenhoek, waarvoor ik hem hartelijk wil bedanken.
Alle afgebeelde pijpekoppen bevinden zich in de collectie van
de schrijver.

238